

Зварич Ірина

д.е.н., доцент

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УТВОРЕННЯ І ПЕРЕРОБКИ ВТОРИННОЇ СИРОВИНИ В УКРАЇНІ

За директивою ЄС до 2029 р. 9 із 10 використаних пластикових пляшок мають бути зібрані як відсортоване сміття [2]. Пластикові пляшки, наявні в продажу, до 2025 р. мають містити також щонайменше чверть матеріалу, придатного для переробки, а до 2030 р. – 30% [2]. Передбачається також можливість притягнення до відповідальності виробників пластикової продукції та залучення тютюнової галузі до відшкодування коштів за утилізацію недопалків.

Таблиця 1

Управління відходами упаковки в 2030 р.

Тип відходів	Норма переробки в Україні сьогодні	Мета до 2030 р.	
		Згідно з Національною стратегією	Згідно з Директивою 94/62/ЄС
Відходи загалом	12–14%	65%	70%
Скло	15–18%	75%	75%
Папір	22–25%	75%	85%
Метали	1%	75%	80%
Алюміній	3–5%	75%	60%
Пластик	10–12%	60%	55%
Дерево	3–5%	65%	30%

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Впровадження системи розширеної відповідальності виробника (РВВ) в Україні – це ефективний шлях до вирішення проблеми з відходами та забрудненням навколишнього середовища, дієвий крок для впровадження економіки замкненого циклу [1].

Розширена відповідальність виробника є одним із принципів, на яких будується Національна стратегія управління відходами. Згідно з її положеннями, виробники продукції відповідають за прийняття повернутої продукції та відходи, які залишилися після використання, як і за подальше управління відходами та фінансування такої діяльності [3]. Спеціальними заходами у сфері побутових відходів передбачено реалізацію деяких економічних інструментів. Зокрема, впровадження схеми «плати за те, що викидаєш» [5], механізмів реалізації принципів «забруднювач платить» та «розширеної відповідальності виробника». Має бути створено ефективну та рентабельну систему збирання й вивезення побутових відходів, яка максимально охопить населення, і запроваджено роздільне збирання та відповідальне поводження з окремими небезпечними компонентами цих відходів як ланка в схемах розширеної відповідальності виробника [1; 5; 6]. Стратегія передбачає, що виробники та імпортери виконуватимуть зобов'язання щодо [5] збирання та переробки компонентів побутових відходів самостійно та/або через організацію розширеної відповідальності виробника, та/або шляхом сплати екологічного податку. Передбачено впровадження РВВ для окремих компонентів побутових відходів [5]. За умови повноцінного запровадження принципу РВВ для відходів упаковки, передбачена можливість реалізації системи «застава-повернення» [5] для відходів упаковки з-під напоїв, зокрема скляних пляшок. У сфері специфічних видів відходів передбачено розроблення законопроекту «Про упаковку та відходи упаковки» відповідно до Директиви 94/62/ЄС Європарламенту та Євроради «Про упаковку та відходи упаковки» від 20 грудня 1994 р. [5] і найкращих європейських практик. Питання поводження з відходами упаковки має регулюватися винятково законами. У сфері поводження з відходами упаковки забезпечуватиметься розвиток конкуренції. Будь-які монополії у цій сфері заборонені. До роздільного збору та зберігання відходів упаковки встановлюються вимоги на основі передових практик ЄС і

конкретних місцевих норм і правил. Стратегія передбачає визначення обов'язкових до виконання виробниками та імпортерами норм підготовки для повторного використання і перероблення відходів упаковки. До кінця 2030 р., як мінімум, 65% від обсягу відходів упаковки загалом має бути підготовлено для повторного використання та перероблено. Мінімальні цільові показники підготовки до повторного використання і перероблення різних видів матеріалів, що містяться у відходах упаковки, такі: 60% – для пластику; 65% – для деревини, 75% – для чорних металів, алюмінію, скла, паперу і картону [3]. Отже, роль РВВ як організаційного та фінансового інструменту у досягненні таких високих норм переробки упаковки може бути головною або дуже важливою [3].

Виробник може брати на себе індивідуальну відповідальність. Однак переважно виробники діють колективно – шляхом заснування Організації розширеної відповідальності виробника (ОРВВ), яка працює від імені виробників товарів і створює стимули, в тому числі фінансові, для роздільного збору, сортування та переробки відходів упаковки й інших товарів, що потрапляють у відходи.

Євросоюз 2 грудня 2015 р. оприлюднив План дій з переходу на економіку замкнутого циклу – економіку, де утворення відходів має бути зведено до мінімуму, а повторне використання ресурсів, сировини і матеріалів – до максимуму. Роздільний збір і розширена відповідальність виробника – це основа економіки замкнутого циклу [4]. Нині в 26 країнах ЄС створено організації розширеної відповідальності, лише в 2 країнах таких організацій поки що немає.

У країнах Організації економічного співробітництва кількість побутових відходів стабілізувалася, обсяг відновлення матеріалів із них різко зросли, захоронення на полігонах зменшилися, обсяги спалення таких відходів не збільшуються. Ці позитивні тенденції відбуваються за зростання ВВП у 1990–2014 рр. Інфраструктура ринку ТПВ України є зовсім недостатньою для здійснення комплексного підходу до реалізації політики інклюзивної циркулярної економіки:

- 1 сміттєспалювальний завод;
- 3 сміттєспалювальні установки;
- 26 сміттєсортувальних ліній;
- 6000 звалищ і полігонів та більше 35 тис. нелегальних звалищ;
- 1181 місто, де запроваджено роздільне збирання ТПВ;
- 33 біогазові установки;
- 1186 кількість підприємств у сфері поводження з ТПВ;
- близько 17,5 тис. працівників у сфері поводження з ТПВ.

Українці в середньому щорічно викидають близько 10 млн. т побутових відходів, з них:

- 93,8% – вивозять на сміттєзвалища та полігони;
- 4,2% – переробляють.

У 2018 р. Україна накопичила понад 421 млн. т відходів, з яких 9 млн. т – побутові. Впроваджено роздільний збір ТПВ у 1181 населеному пункті, тобто тільки в 4% від їхньої загальної кількості. Можна виокремити такі традиційні шляхи поводження з відходами. Перший і найдавніший – це захоронення. Цей метод є антиекологічним варіантом. Утворюються токсичні інфільтраційні води, в атмосферу потрапляє метан, котрий сприяє утворенню парникового ефекту. Всього в Україні нараховується 6 тис. офіційних звалищ і полігонів, а неофіційних – більше 35 тис.

Список використаних джерел

1. Амстердам – вітрина циркулярної економіки. URL: <http://www.vidhody.org.ua/news/view/22-06-2016-amsterdam-vitrina-tsirkulyarnoi-ekonomiki>.
2. В ЄС остаточно заборонили використання одноразового пластику. URL: [http:// zak-kor.net/54189-v-yes-ostatochno-zaboronili-vikoristannya-odnorazovogo-plastiku.html](http://zak-kor.net/54189-v-yes-ostatochno-zaboronili-vikoristannya-odnorazovogo-plastiku.html).
3. Нова політика управління відходами – основа економіки замкнутого циклу та Розширена відповідальність виробника (РВВ) у Національній стратегії управління відходами до 2030 року. Київ, 2018 р. URL : http://conference.chamber.ua/assets/files/rbb_strategy.pdf.
4. План дій ЄС, Україна. URL : <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:52015DC0614>.

5. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України № 820 від 8 листопада 2017 р. URL : <https://promusor.com/upload/iblock/f41/f416b7d8ac35805008443b498e50cc6.doc>

6. Таранцова А. Розширена відповідальність виробника – основа економіки замкненого циклу. Екофорум. Львів, 2018. URL : https://eco-forum-lviv.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/2_4-Tarantsova.pdf.